

AZ ADÓOPTIMALIZÁLÁS ÚJ PERSPEKTÍVÁI

NEW PERSPECTIVES FOR TAX OPTIMIZATION

Dr Lakatos Mária Phd¹

Pénzügy és Számvitel Tanszék, Gazdaságtudományi Kar, Neumann János Egyetem, Magyarország
<https://doi.org/10.47833/2021.1.ECO.004>

Kulcsszavak:

digitális gazdaság
adóelkerülés
társasági adózás
adóparadicsomok
tőkeáramlás

Keywords:

digital economy
tax avoidance
company taxation
tax havens
capital flow

Cikktörténet:

Beérkezett 2021. március 10.
Átdolgozva 2021. április 10.
Elfogadva 2021. április 15.

Összefoglalás

Az elmúlt másfél évtizedben a korábban használatos adóoptimalizálási módszerek új dimenziókkal gazdagodtak. Elsősorban a vállalati üzleti rangsorok élén száguldó dotcom cégek általában eltérő úton, de azonos ösvényen haladva igyekeztek egyazon cél felé, a lehető legkevesebb adót fizetni bárhol a világban. Így kialakult az adóelkerülésnek egy sajátosan új formája, ahol adózó és adóztató együtt igyekszik a korábban elképzelhetetlen közös cél felé. Ebben a láncban Magyarország egyrészt adókedvezményeivel a külföldi befektetésekért küzdő országok csoportjában van, ahol szintén megtalálhatóak az adó elkerülését, avagy optimalizálását segítő kivételek, és az adóbevallások adatai mutatják, ezzel éltek is a vizsgált időszakban 2012-2018-ban a nálunk működő külföldi tulajdonban lévő cégek. Ugyanakkor a legújabb tanulmányok már nem adóparadicsomként, hanem a legnagyobb vesztes országok között emlegetik az országot.

Abstract

Over the past decade tax optimization methods previously considered necessary have been enriched with new dimensions. Primarily, dotcom companies, which are at the top of corporate business rankings, have usually pursued the same goal, paying as little tax as possible anywhere in the world, in a different way, but following the same path. Thus, a peculiarly new form of tax evasion has emerged, where taxpayers and taxpayers work together towards a previously unimaginable common goal. In this chain, Hungary is on the one hand in the group of countries struggling with tax benefits for foreign investments, where there are also exceptions that help to avoid or optimize the tax, and the data of tax returns show this, which was the case for foreign-owned companies operating in 2012-2018. . At the same time, recent studies no longer mention the country as a tax haven, but among the biggest losing countries.

* Kapcsolattartó szerző. Tel.: +36 20 9540 489
E-mail cím: lakatos.maria@gtk-uni.neumann.hu

1. Bevezetés

Az elmúlt harminc év során merőben új vállalati struktúrák jöttek létre. A dotcom cégek felemelkedése átírta a hagyományos vállalati sorrendet, ma már a Forbes toplistájának egyre előkelőbb helyen szerepel, az Apple, a Microsoft, az Amazon is.

Az adóelkerülés folyamata, az általa okozott bevétel kiesés keletkezése, megoszlása az egyes társadalmi rétegek között a személyi jövedelemadó, vállalati szinten a társasági adó szintjén évtizedek óta a figyelem középpontjában áll. Ugyanakkor az elemzés alapvető feltétele, a megbízható adatforrás aligha áll rendelkezésre az adóelkerülés jellegéből adódóan, a hagyományos adóellenőrzési módszerek pedig aligha alkalmasak teljeskörű felmérésre. Erről számtalan tanulmány, elemzés és adatbázis született, elsősorban Thomas Piketty munkássága révén, de a társadalmi egyenlőtlenség megjelent Hines munkáiban is. többek között [1] és [2].

Bár az adóelkerülés célja mindig a magánszemély, mint végső tulajdonos adózatlan nyereségének növelése, de az ehhez vezető út a multinacionális vállalati rendszerek belső útvesztőjében vezet. Ezek a szerveződések – kihasználva nagyságukból fakadó érdekérvényesítő képességeiket – megvásárolhatnak egy sajátos árut, az „adó nem fizetést” maguknak, így torzítva a szabad versenyt a saját javukra [3].

Más szerzők szerint az adóelkerülés, mint gazdasági tevékenység a multinacionális cégek működésének alapvető sajátosságává vált [4].

A cikk célja, hogy feltárja azokat az adóstruktúrákat, amelyek jelenleg is létező formaként lehetővé teszik a korábban elképzelhetetlen mértékű adóelkerülést. Továbbá bemutatja azokat az állami szabályozási eszközöket, amelyek lehetővé tették, lehetővé teszik az adóelkerülésének ezt az államosított formáját. Egyben összeveti a magyar társasági adó struktúráját az előbbiekkkel és az adóbevallások adataival, mit tesz lehetővé a magyar adójog, és ebből következően Magyarország milyen szerepet játszhat az adóoptimalizálás „ellátási láncában”. Valóban adóparadicsom, avagy az adózási szakirodalomban már leírt jelenséget, a kisebb gazdasággal rendelkező, a közvetlen külföldi tőkebefektetésekért küzdő országok szükségszerűen kedvezményes adóstruktúráját követi.

2. Módszertan

A kutatás alapját részben a hivatalos állami vizsgálatok, így az egyrészt az USA szenátusa által 2011-ben az Apple ellen indított eljárás során feltárt összefüggések adják, másrészt feldolgoztam az Egyesült Királyság parlamentje mellett működő Számvevőszéki Bizottság vizsgálati anyagait, valamint a folyamatosan publikált Panama Papers, illetve LuxLeaks, végezetül pedig az úgynevezett Paradise iratok nyújtottak segítséget. Ezen túlmenően a magyar társasági adózás változásait, illetve a NAV kiemelt adófizetők fizetési adatait összegző statisztikáit vettem figyelembe, illetve csoportosítottam aszerint, hogy a külföldi és a magyar tulajdonosi struktúrával rendelkező ágazatokban működő vállalkozások mekkora effektív adókulcsot mondhatnak maguknak és az így elkülönített vállalat típusok milyen kedvezményrel, élnek leginkább Magyarországon. A csoportosítás mindkét szegmensben egyforma, külföldi kapcsolt viszonyban (közös irányítás, közös tulajdonosi struktúra) lévő cégek esetében hogyan viselkednek az amerikai cégek külföldön, illetve külföldi cégek leányvállalatai Magyarországon az adó kalkulálása során.

Az OECD dokumentumaiban közzétett adatokat mellett az eltérő adatbázisok, módszertanokból eredő pontatlanságot elkerülve az OECD adatokat, valamint az ebben Thomas Tørsløv, Ludwig Wier, valamint Gabriel Zuchman által egységes metodológia szerint összesített indikátorokat használtam fel [5].

3. Nemzetközi adózás – kettős adóztatás, avagy adóelkerülés?

Az amerikai társasági adózás elvei megegyeznek a fejlett országokban megszokottakkal, (Internal Revenue Code) az amerikai vállalatok, mármint az USA-ban alapított cégek korlátlanul adókötelezettek az USA-ban a külföldiek pedig csak az ott szerzett jövedelmeik alapján fizetnek adót. Lényeges eltérés azonban például a magyar társasági adózás elveitől, hogy nem az adózás előtti eredményből indul ki, hanem külön veszik számba a bevételeket és egészen a közelmúltig,

2019 elejéig a cégeknek lehetőségük volt saját maguknak rangsorolniuk a külföldön lévő vállalkozásaikat, a nem fontos kategóriába kerülők bevételeit egyszerűen nem kellett figyelembe venni (Ez az úgynevezett check the box rule, amellyel meghatározták ezeket az úgynevezett köztes vállalatokat). Ezen túlmenően a külföldön szerzett jövedelmek egyre nagyobb része, először csak az úgynevezett aktív jövedelmek (vagyis amelyek termékértékesítésből, szolgáltatás nyújtásból származtak) maradtak adómentesek, amíg nem utalták azokat vissza az USA. de ezt részben a passzív jövedelmekre is kiterjesztették. Végezetül pedig az USA adójoga eleve nem akarta „látni” azokat a cégeket, amelyeket nem az USA-ban alapítottak, és ott „csak” üzletvezetés történt.

Összefoglalóan az USA adótörvényei legálissá tették, hogy a kapcsolt vállalkozástól származó bizonyos típusú jövedelmek láthatatlanok maradjanak, és ne fizessenek adót az USA-ban. A másik ország adófizetését többféle módon lehetett elkerülni, a telephely keletkeztetés esetében elég volt Írországból alapítani két, de inkább három céget, az egyik nem lett adóalany, mert ügyvezetése az USA-ban volt, a másik adóalanyként működött Írországból, vagy Luxemburgban, de viselte a költségeket, és végezte a valódi tevékenységet. A termelő tevékenység telephelyet és így adókötelezettséget teremt, ezért a költségcsökkentés érdekében és esetleg újabb adókedvezmény igénybeviteléhez mindenképpen szükség volt még egy harmadik ír, vagy luxemburgi cégre, vagy pedig bekapcsolódott a holland adózási kör is. A három cég egyike sem volt adóalany az USA-ban és a tőlük származó aktív és passzív jövedelem sem növelte az amerikai adóalapot. A többszörös áttétel, végül a hibrid cégforma eltüntette a profitot és lehetővé tette akár a klasszikus adóparadicsomba történő utalását.

Luxemburgban ugyanez a modell mintegy 300 amerikai multinacionális vállalat esetében a jogdíjakon túlmenően a kamatkidás és bevétel kedvező összevonására, a kialakított alacsony adókulcsra is épült. Mindegyik államban a dotcom cégek egyedi, nyilvánosságra nem hozott szerződéseket köthettek a kormányokkal és ebben a kedvezőbb elbírálást és az alacsonyabb adókulcsokat is garantálták.

Az így elvesztett adóbevételeket egyelőre csak becsülni lehet. Ennek mértékére egymástól nagyságrendekre különböző más időintervallumra és természetesen eltérő vállalati körre vonatkozó becslések állnak rendelkezésre. A magánszemélyek adóelkerülésének felmérésére eleinte az adóbevallások, illetve a véletlenszerűen különböző statisztikai programokkal feltételezett valószínűségi számítások alapján került sor, messze elmaradva a valóságos adatoktól. A feltárás nehezíti, hogy az adócsalás nemzeti sajátosságokkal bír, ahogy az adórendszerek is, így egyelőre partiális, egy adott földrajzi egységben érvényes adatokkal rendelkezünk. Például erőteljes kutatás kezdődött Skandináviában is, ahol a HSBC Switzerland SwissLeaks, majd a Panama Papers alapján nyertek az elemzők betekintést az adóelkerülés ottani lélektanába. Az USA-ban a felső 10 százalék annyi részt mondhat magáénak a vagyonból, mint amennyin a maradék 90 százalék osztozik. [6]. Az adóelkerüléssel mint jelenséggel Atkinson, Piketty is foglalkozott, de elsősorban annak működését, semmint valós hatását tárhatták fel [7].

Az amerikai szenátusi vizsgálatok szerint az eddig elemzett cégek jövedelmeik nagyobb részét az USA-n kívüli adóparadicsomokban realizálták és még az USA-ban maradó rész után sem 35 százalékos, hanem ennél sokkal kevesebb effektív adókulcs szerint fizettek adót. Az Apple esetében ez nem érte el a 20 százalékot. Az Amazontól az amerikai adóhatóság a cég ellen indított perben 1,5 milliárd dollár meg nem fizetett társasági adót kért. A Facebook USA-ban meg nem fizetett adóját 5 milliárd dollárra becsülte szintén az USA adóhatósága, míg a Google csak 2015-ben 3,6 milliárd dollárral csökkentette az amerikai adózámlát és annak az évnek a végéig összesen 58,3 milliárd dollárnyi jövedelmet mentett ki adózatlanul az USA-ból [8].

A vállalati szintű elkerülés mértékére leginkább másodlagos, adatforrások állnak rendelkezésre, a tevékenységből származó valódi bevétel, a befizetett adók ehhez viszonyított százalékos aránya, illetve az egyes vállalat részek eltérő, érthetetlen módon eltérő nyereségessége közti különbség mutatott ár először arra, hogy a cégek előre megfontolt szándékkal tervezik meg a nyereséget és a veszteséget, ami végeredményben ahhoz a meglepő eredményhez vezetett, hogy az alacsony adókulcsú, avagy éppen adóparadicsomnak minősülő országokban mért profitabilitás többszörösére növekedett a valódi termelést, tevékenységének helyt adó országokban mért profitabilitáshoz képest. Például az USA cégek legjövedelmezőbb tevékenysége nyolcból hét esetben egy adóparadicsomba, avagy alacsony adókulcsú országban mérték [9]. A megjelent

elemzések iránya egyértelmű volt, a multinacionális vállalati struktúrák egyik alapvető életrehívója a profit transzfer a magas adókulcsú államokból az alacsonyok felé [10].

3.1. Magyar társasági adózás

A hazai társasági adózás az adóreform utáni évben, 1989-ben nyerte el a mai formáját, és akkor egyedi kedvezményeket elsősorban a hazai vállalkozásoknak nyújtott, a nemzeti tulajdonosi osztály megteremtését szem előtt tartva. Két évtizeddel később Magyarország Európai Unióba való belépése volt, amely egyrészt megszüntette az eseti kivételek rendszerét, másrészt kötelezően preferálta a de minimis kedvezmények révén a mikro- kis és középvállalkozásokat. Eközben azonban még megmaradtak bizonyos kivételek, ami miatt Magyarországot többször a káros adótervezési gyakorlatot folytató, avagy a nem kellően együttműködő országok között emlegették és felkerült az OECD szürke listájára és a 2000-es évek elején, hogy az EU csatlakozással átmenetileg lekerüljön róla. Ugyanis a károsnak ítélt kivételek, például a kockázati tőketársaságok hat éven keresztül adómentessége, a avagy az ellenőrzött külföldi társaságok forrásadóztatásának jelentős szűkítése ma már nem érvényes, ugyanakkor a társasági adó kulcsa folyamatosan mérséklődve 9 százalékon állapodott meg, amely jóval alacsonyabb az európai 12-39 sávnál. Így jelenik meg még mindig Magyarország a káros adóversenyt folytató államok listáján, igaz egyre hátrébb, még akkor is, ha olyan szélesre tárt kikapukról, mint amit a 2010-es években Írországban, Hollandiában, és Luxemburgban feltárt állami beavatkozásról megállapított az amerikai szenátusi és angol parlamenti vizsgálóbizottság, nem működtek.

Az utóbbi öt évben alapvető változást okozott a Paradise Papers és a Weakyleaks dokumentumok nyilvánosságra kerülése. Új adatbázisok – elsősorban Torslov, Piketty és Suchman munkássága révén alapvetően átírták az adóparadicsomok, a tiltott adózási gyakorlatot folytató, avagy a nem kellően együttműködő országok listáját. Az eltérő adatbázisok eltérő következtetésekre adtak lehetőséget, az OECD, avagy az EU listáján egyetlen európai ország sem szerepelt.

A korábbi „hivatalos”, OECD vagy EU listákon Costa Rica, Malaysia, Hong vagy éppen Makaó szerepeltek hol a szürke, hol a feketelistán, miközben Luxemburg azt követelte, hogy egyes USA tagállamok káros adózási gyakorlata miatt kerüljenek fel a listára.

Am a titkos iratok napvilágra kerülésével kiderült, hogy az EU tagországok közül többen ezen a listán előkelő helyet szerepelnek., ha elfogadjuk a csoportosítás alapelvét, az az ország folytat káros gyakorlatot, amely külföldi tulajdonú cégeknek a hazaiaknak nem járó adóelőnyt nyújt, és az adott ország adóhatóságainak nem nyújt ezekről felvilágosítást.

Torslov listája szerinti adóparadicsomok listáján az első helyen Írország szerepelt, Hollandia az ötödik helyet foglalta el, Luxemburg a hatodik helyen szerepelt, Belgium a tizedik, Málta a tizenegyedik, és persze Svájc a negyedik helyezett lett [11]. igaz az összesítés szempontjai között már szerepeltek a csak külföldi cégeknek adott egyedi, titkos megállapodások is, amelyek nagyobb súllyal estek a latba, mint az alacsony adókulcs.

Ugyanakkor a szerzők már 2016 -ban megállapították, hogy a kevésbé fejlett országok – Európában is – a leginkább kiszolgáltatottak a profit adózatlanul történő kivonásakor, nem emelik, mert nem is emelhetik társasági adó kulcsát, bármennyire is szükségük lenne rá, a pénzhiány miatt, de nem tehetik meg, mert sokkal kiszolgáltatottabak az agresszív adótervezéssel szemben, mint fejlettebb társaik [12].

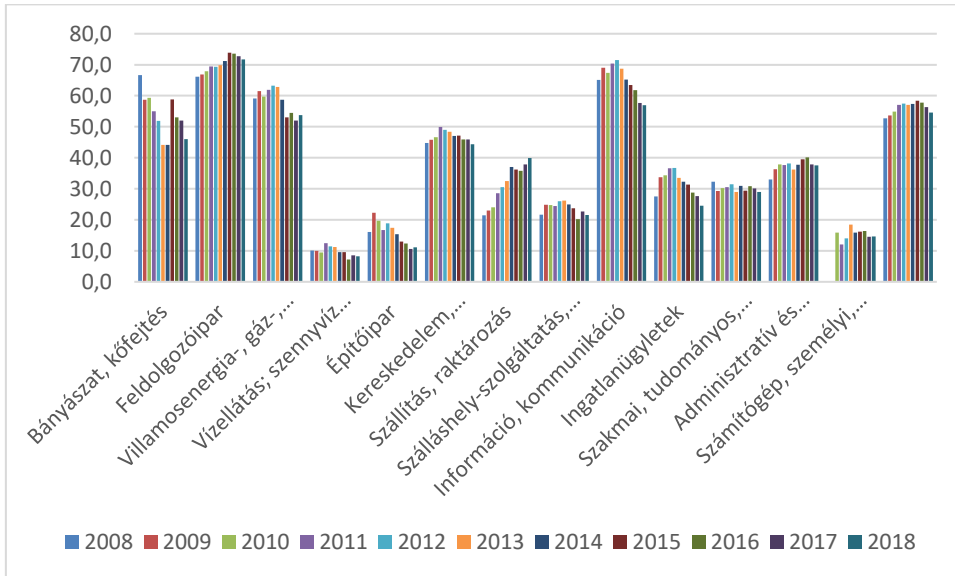
Ujabb listák jelentek meg azonban nemcsak a nyertesekről, hanem a vesztesekről is, ahol Magyarország előkelő helyen szerepel, miután a befizetett társasági adó 24 százaléka nem jelenik meg a költségvetésben, mert az a profit átcsatornázása révén máshová kerül.

A hazai GDP termelésben azonban nem a dotcom cégek, hanem a hagyományos termelő vállalatok jelennek meg. Ezek közül jónéhányan – nemcsak a járműgyártásban érdekelt cégek olyan úgynevezett fejlesztési adókedvezményben részesülnek, amelyek brüsszeli jóváhagyással bírnak.

A feldolgozóiparban és a pénzügyi szektorban azonban jelentős a külföldi tőke aránya, ami az adótervezés lehetőségét kínálja leginkább a transzferárazáson keresztül.

A külföldi befektetők az alapvető ágazatok termelésében való részesedését mutatja a következő táblázat.

1. Táblázat Külföldi irányítási vállalatok részesedése az ágazat termeléséből

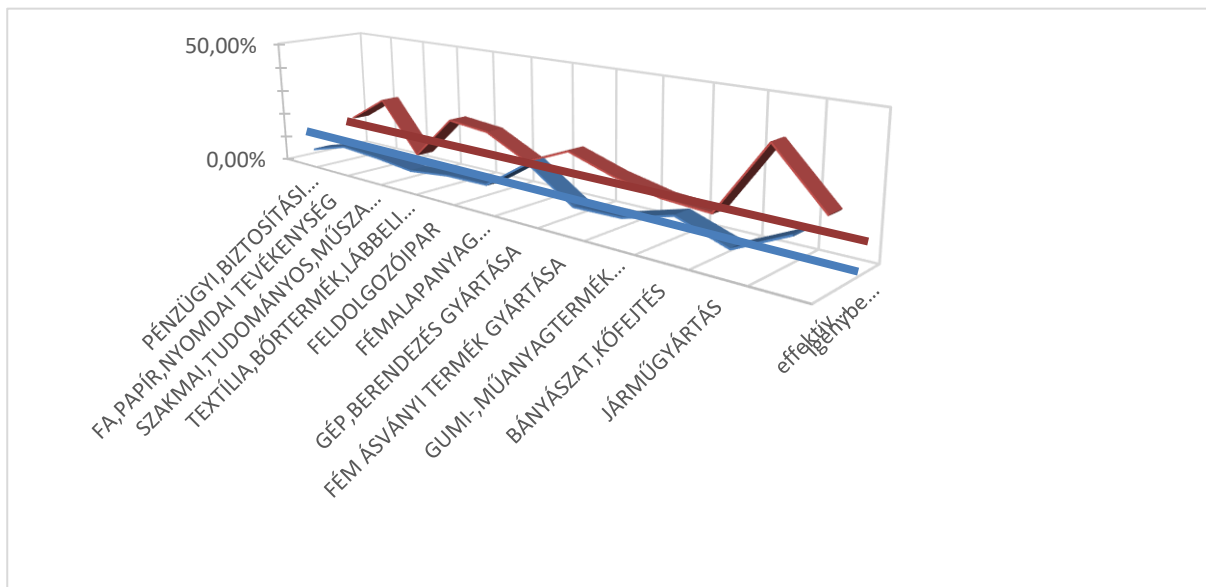
Forrás: NAV kiemelt adózók bevallásának éves adataiból saját szerkesztés

Az ábrán az is látható, hogy a bányászat, feldolgozóipar, információ technológiai a villamosenergia iparban és kereskedelemben alapvetően a külföldi irányítású cégek domináltak, egyben ezek hozzájárulása a GDP-hez a legnagyobb.

A külföldi cégek éltek a lehetőséggel, amelyet jól reprezentálnak a NAV kiemelt adózók bevallásából származó adatok. A cégek bevallásait ágazati bontásban tartalmazó, a gazdasági ágazatok cégeinek bevallásait a következőképpen csoportosítottam, az egyikbe az 50 százaléknál magasabb külföldi tulajdoni hányaddal rendelkező cégek kerültek, a másikba az ennél kisebb tulajdoni hányadot magukénak tudó cégek.

A kiinduló feltételezés szerint a zömében hazai tulajdonú cégek magasabb effektív (vagyis a fizetett adó és az üzemi szintű eredmény hányadosából számolt) adókulcs szerint fizetnek adót. Tehát az effektív adóráta mutatja a valódi elvonás mértékét és ennek a mediántól, vagyis a középértéktől való eltérése pedig a különbséget. A NAV 2012-2018. közötti bevallási statisztikái alapján a következő kép rajzolódik ki:

2. Táblázat *Effektív adóráta és igénybevett kedvezmények eltérése a mediántól*

Forrás: NAV kiemelt adózók bevallásának éves adataiból saját szerkesztés

Mint látható, a zömében magyar tulajdonú cégek esetében az effektív adóráta eltérése fölfelé jóval magasabb mint a külföldiek esetében, vagyis hatékonyabban működnek, mint a külföldiek, amelyek néhány kivételtől eltekintve a medián alatt maradnak.

Az adóalap csökkentő kedvezmények között megtalálhatóak a kamat forrásadó mentessége, a kapott jogdíjakból származó, 2018-ig nem jövedelem, hanem bevételből számolt összeg felére rugó csökkentés, valamint az osztalék forrásadó mentessége külföldre utalás esetén.

Nem igényel bizonyítást, hogy az a cég, illetve cégcsoport, amely ki tudja használni ezeket a kedvezményeket, alacsonyabb összeg után fizet majd adót, így effektív adóráta is alacsonyabb lesz. A mindkét faktort mutató ábra teljesen egyértelmű összefüggést mutat a külföldi tulajdon megléte, az effektív adókulcs mediántól való elmaradása, illetve a felhasznált kedvezmények mediántól való pozitív eltérése között. Az adott kedvezmények ugyanis akkor segítik, ha egy vállalkozás kilép a kkv-körből, vagyis mind jegyzett tőkéjét, nettó árbevételét, avagy alkalmazottainak számát tekintve a nagyvállalati körbe tartoznak. Vagyis a megtermelt tiszta jövedelem költségge alakul és forrásadó mentesen hagyja el az országot.

3.2. Összegzés

Az elmúlt években alapvetően megváltoztak az adóelkerülés dimenziói, a hagyományos offshore területek mellett egyébként fejlett adó és jogrendszer rendelkező országok is az alapvető nemzetközi adójogi konvenciókkal ellentétes gyakorlatot folytattak és nem kivételként, hanem általános gyakorlatként nyilvánosságra nem hozott megállapodások révén a másoknak, elsősorban saját hazai cégeiknek sem elérhető kedvezményeket nyújtottak a hozzájuk kizárólag adócsökkentési céllal letelepedett dotcom cégeknek. Ennek ellenére a nemzetközi szervezetek listáin igaz egyre hátrébb, de még mindig fel-feltűnik Magyarország, mint nem fair adógyakorlatot folytató országgént, amire elsősorban a 9 százalékos társasági adókulcs ad okot. Ugyanakkor megjelentek elsősorban a korábban titkosnak számító iratok alapján olyan adatbázisok, amelyek ebben az újraírt adóversenyben a napvilágra került adatok alapján határozzák meg egyrészt az adóparadicsomok,

másrészt a nyertesek és vesztesek listáit. Ezen adatbázisok alapján Magyarország nem adóparadicsom, még akkor sem, ha mint tanulmányomban bemutattam, a társasági adóbevallás adataiból egyértelműen következik, hogy az EU jogszabályokkal összhangban lévő társasági adó jogszabályok adta lehetőségeket, elsősorban a külföldi tulajdonban lévő cégek képesek kihasználni, több kedvezményt vehetnek igénybe, miközben effektív adókulcsuk elmaradt a zömében magyar tulajdonú cégektől.

Ennek egyértelmű következményeként a magyarországi tőke kivonás, vagyis a megtermelt tiszta javak kivitele meghaladja a beáramló tőke nagyságát, amely hosszabb távon a lemaradók közé sorolhatja az országot. A nemzetközi összefogással létrejött a káros adóelkerülést felszámolni akaró BEPS akcióterv hatásait egyelőre nehéz lenne mérni, de vélhetően segít a káros adózási gyakorlatok visszacsorításában nemzetközi és így nemzeti szinten is.

Irodalomjegyzék

- [1] Piketty, T.: *Capital in the Twenty-First Century*, trans. Arthur Goldhammer. 2017. (DOI: 10.1257/aer.p20151060)
- [2] Desai, M. A.; Foley, C. F.; Hines Jr, J. R. : The demand for tax haven operations. *Journal of Public Economics*, 2006, Vol.90, No. 3, pp. 513-531 (<https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2005.04.004>)
- [3] Stiglitz, J. E. Inequality and economic growth. (2016). (<https://doi.org/10.7916/d8-gjpw-1v31>)
- [4] Fisher, J. M.: Fairer shores: Tax havens, tax avoidance, and corporate social responsibility, 2014, *BUL Rev.*, 9. pp.337-365.
- [5] Tørsløv, T. R.; Wier, L.; Zucman, G. : € 600 Billion and Counting: Why High-Tax Countries Let Tax Havens Flourish. 2017.
- [6] Alstadsæter, A., Johannesen, N., & Zucman, G.: Tax evasion and inequality. *American Economic Review*, 2019, Vol. 109. No. 6, pp. 2073-2103. (DOI: 10.1257/aer.20172043)
- [7] Atkinson, A. B., Piketty, T., & Saez, E. : Top incomes in the long run of history, *Journal of Economic Literature*, 2011, Vol. 49. No. 1, pp 3-71. (DOI: 10.1257/jel.49.1.3)
- [8] Statt, N.(2016): Google cut its 2015 tax bill by \$3.6 billion using the infamous Dutch Sandwich loophole, Bloomberg, <https://www.theverge.com/2016/12/21/14048732/google-tax-bill-dutch-sandwich-loop-2015>
- [9] Clausing, K. A. (2016). The effect of profit shifting on the corporate tax base in the United States and beyond. Available at SSRN 2685442. (<http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2685442>)
- [10] Unger, B., Ferwerda, J. : *Money Laundering And Tax Fraud*. 2018.
- [11] Tørsløv, T. R.; Wier, L.; Zucman, G. : € 600 Billion and Counting: Why High-Tax Countries Let Tax Havens Flourish. 2017.
- [12] Johannesen, N., Tørsløv, T., & Wier, L. : Are less developed countries more exposed to multinational tax avoidance? Method and evidence from micro-data. *The World Bank Economic Review*, 2020, Vol.34, No. 3, pp.790-809. (<https://doi.org/10.1093/wber/lhz002>)

Adatbázisok

Tørsløv et al: Missing Profits? www.missingprofits.world, letöltés, 2020. november 4

OECD, 2000: List of Unco-operative Tax Havens. Paris letöltés, 2020. november 4.